

7-1-2018

FURTHER IMPROVEMENT OF THE PARTICIPATION OF PERSONS CONTRIBUTING TO ADMINISTRATION OF JUSTICE IN CIVIL PROCEEDINGS

M Dustqoriev

Academy of the General Prosecutor's Office of the Republic of Uzbekistan

Follow this and additional works at: <https://uzjournals.edu.uz/proacademy>



Part of the [Law Commons](#)

Recommended Citation

Dustqoriev, M (2018) "FURTHER IMPROVEMENT OF THE PARTICIPATION OF PERSONS CONTRIBUTING TO ADMINISTRATION OF JUSTICE IN CIVIL PROCEEDINGS," *ProAcademy*: Vol. 1 : Iss. 2 , Article 16.

Available at: <https://uzjournals.edu.uz/proacademy/vol1/iss2/16>

This Article is brought to you for free and open access by 2030 Uzbekistan Research Online. It has been accepted for inclusion in ProAcademy by an authorized editor of 2030 Uzbekistan Research Online. For more information, please contact brownman91@mail.ru.

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА ОДИЛ СУДЛОВГА КЎМАКЛАШУВЧИ ШАХСЛАР ИШТИРОКИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

FURTHER IMPROVEMENT OF THE PARTICIPATION OF PERSONS CONTRIBUTING TO ADMINISTRATION OF JUSTICE IN CIVIL PROCEEDINGS

Abstract. Мақола одил судловни амалга оширишга кўмаклашувчи шахсларнинг фуқаролик процессидаги иштироки, шунингдек улар ҳуқуқий мақомини янада такомиллаштиришга оид масалалар баён қилинган.

Abstract. В данной статье обсуждаются вопросы участия лиц, содействующих осуществлению правосудия, в также совершенствования их правового статуса в гражданском процессе.

Abstract. The article focuses on the participation of the persons, assisting in conducting justice, civil process and issues of improving their legal status.

Таянч сўзлар: одил судловга кўмаклашувчи шахслар, фуқаролик процесси, субъектлар, далиллар, ҳуқуқий мақом.

Ключевые слова: лица, содействующие осуществлению правосудия, гражданский процесс, субъекты, доказательства, правовой статус.

Keywords: persons, assisting in conducting justice, civil procedure, subjects, evidences, legal status.

Мамлакатимиз мустақилликка эришган дастлабки йилларданок суд-ҳуқуқ соҳасида кенг қамровли ислохотлар жадал суръатларда амалга оширилди. Сўнги йилларда эса, суд тизимидаги мавжуд тизимли муаммоларнинг ечимини топишга, фуқароларнинг бузилган ҳуқуқ ва манфаатларини суд орқали самарали тиклашга қаратилган, аҳоли учун қулайликлар яратишни назарда тутувчи комплекс чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Ушбу ислохотларнинг ҳуқуқий асоси бир қатор қонун ҳужжатларида акс эттирилди. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 21 октябрдаги “Суд-ҳуқуқ тизимини янада ислох қилиш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш кафолатларини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонида суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигини, фуқаролар ҳуқуқ ва эркинликларининг ишончли ҳимоясини таъминлаш, шунингдек одил судловга эришиш даражасини ошириш суд-ҳуқуқ тизимини янада ислох қилиш соҳасида давлат сиёсатининг асосий устувор йўналишлари этиб белгиланди.

Фармонда фуқаролик иши бўйича суд қаро-

рини назорат тартибида қайта кўриб чиқиш муддатини 3 йилдан 1 йилга қисқартириш, вилоят даражасидаги судлар томонидан жиноят ва фуқаролик ишларини назорат тартибида кўриб чиқиш институти тугатилиб, тегишли суд раислари ва прокурорларнинг назорат тартибида протест келтириш бўйича ваколатларини бекор қилиш, Олий суд Пленумининг ишларни назорат тартибида кўриб чиқиш бўйича бир-бирини такрорловчи ваколатларини бекор қилиш каби туб ўзгариш кўзда тутилиб, уларнинг амалий рўёби сифатида амалдаги Фуқаролик процессуал кодексига бир қатор ўзгартириш ва қўшимчалар киритилди.

Шуни қайд этиш жоизки, фуқароларнинг суд ҳокимиятига бўлган ишончининг янада ортиши, мавжуд низоларни суд орқали ҳимоя қилиш механизмларининг такомиллаштирилиши ва ниҳоят, аҳолининг ҳуқуқий онги ва маданиятининг юксалиши, ўз навбатида, фуқаролик суд ишларини кўришнинг мавжуд тизимини тубдан қайтадан кўриб чиқиш, шу жумладан, Фуқаролик процессуал кодексини янги таҳрирда қабул қилиш заруратини юзага келтирди.

Шу сабабли, 2018 йил 21 январда янги таҳрирдаги Фуқаролик процессуал кодекси (ФПК) қабул қилиниб, унда бир қатор нормаларга аниқлик киритилди ва янги меъёрлар белгилаб қўйилди. Шулар жумласига, одил судловни амалга оширишга кўмаклашувчи шахслар ҳуқуқий мақоми ва уларнинг фуқаролик суд ишларидаги иштирокининг процессуал жиҳатларига оид киритилган ўзгариш ҳамда қўшимчаларни киритиш мумкин.

Одил судловга кўмаклашувчи шахслар янги таҳрирдаги ФПКнинг 54-моддасида белгиланиб, унга кўра, гувоҳлар, экспертлар, мутахассислар, таржимонлар, ёзма ва ашёвий далилларни сақловчилар, ижро иши юритиш холислари ва сақловчилари одил судловни амалга оширишга кўмаклашувчи шахслар деб эътироф этилди.

Шуни қайд этиш жоизки, янги таҳрирдаги кодексда холислар аввалгидан бошқача тартибда, яъни умумий маънода процессда иштирок этувчи холислар эмас, балки айнан ижро иши юритиш холислари деб кўрсатилди. Бу эса, қонун нормаларини талқин қилишдаги тушунмовчиликларни бартараф этишга хизмат қилди.

Киритилган янгилıklarдан яна бири шундаки, амалдаги ФПКда ишда иштирок этувчи шахслар ва одил судловга кўмаклашувчи шахслар ҳақидаги нормалар тарқоқ ҳолда, баъзан эса, бошқабошқа моддаларда (масалан, гувоҳ ва эксперт иштирокига оид меъёрлар процесс иштирокилари ҳақидаги бобда эмас, далиллар ҳақидаги бобда) белгиланган бўлса, янги кодексда юқорида кўрсатилган процесс иштирокчиларининг ҳуқуқий мақоми, процессуал ҳуқуқ ва мажбуриятлари битта бобда ва мантиқий кетма-кетликда батафсил ёритилди.

Янги таҳрирдаги Кодексдаги муҳим ўзгаришлардан бири — бу янги, 63-моддада таржимон ҳуқуқий мақомининг белгилаб берилиши бўлди. Модда мазмунига кўра, ушбу Кодексда назарда тутилган ҳолларда суд томонидан тайинланган таржима қилиш учун зарур бўлган тилларни билладиган шахс таржимондир. Суд ишларини юритишнинг бошқа иштирокчилари таржимон вазифаларини ўз зиммасига олишга ҳақли эмас. Шу билан бирга, кодексда таржимоннинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари белгилаб қўйилди.

Янги таҳрирдаги кодекснинг яна бир эътиборли жиҳати — мутахассиснинг маслаҳати (тушунтириши) деб номланувчи янги 102-модда билан тўлдирилиши бўлди. Унга кўра, мутахассис судга оғзаки ёки ёзма шаклда маслаҳат (тушунтириш) бериши, унинг ёзма шаклда берган маслаҳати суд мажлисида ўқиб эшиттирилиши, текширилиши ва ишга қўшиб қўйилиши, оғзаки маслаҳат бевосита суд мажлисининг (процессуал ҳаракатнинг) баённомасига киритилиши белгилаб қўйилди. Қонунга ушбу янгилікнинг киритилиши ўз навбатида, одил судловга кўмаклашишда ўзининг

алоҳида ўрнига эга бўлган мутахассиснинг суд процессидаги функцияларига аниқлик киритиш ва унинг ҳуқуқий мақомини янада мустаҳкамлашда муҳим аҳамиятга эга бўлди.

Янги таҳрирдаги Кодексда биринчи марта суд мажлиси котиби ҳақидаги алоҳида модда белгилаб қўйилди. Унга мувофиқ, суд мажлисида суд мажлиси котиби вазифасини судьянинг ёрдамчиси (қатта ёрдамчиси) бажаради. Шу ўринда таъкидлаш жоизки, суд мажлиси котиби гарчи, одил судловга кўмаклашувчи шахслар тоифасига киритилмаган бўлса-да, шу ҳақдаги бобда қайд этилган. Бу эса, суд мажлиси котибининг процесс иштирокчиларининг қайси тоифасига киритиш ҳақидаги баҳс-мунозараларга йўл очиб беради.

Умумий қоидага мувофиқ, одил судловга кўмаклашувчи шахслар учун умумий бўлган мезон — бу уларда иш натижаларидан юридик манфаатдорликнинг йўқлигидир. Шу жиҳати билан улар ишда иштирок этувчи бошқа процесс иштирокчиларидан фарқланадилар. Суд мажлиси котиби иш натижаларидан гарчи юридик жиҳатдан манфаатдор бўлмаса-да, қонун уни одил судловга кўмаклашувчи шахслар доирасига киритмаган. Бироқ, айрим давлатлар қонунчилигида бу масалада бошқача ёндашувга асосланган. Масалан, Россия Федерацияси арбитраж процессуал қонунчилигида одил судловни амалга оширишга кўмаклашувчи шахслар қаторига экспертлар, гувоҳлар, таржимонлар билан бирга, судьянинг ёрдамчиси ва суд мажлиси котиби ҳам киритилган. Арбитраж процессида, судьянинг ёрдамчиси ва суд мажлиси котиби, эксперта, гувоҳ ва таржимондан фарқли ўлароқ, процессуал ҳуқуқ субъекти мақомига эмас, ваколатга (компетенцияга) эгалар. Чунки улар арбитраж суди маҳкамаси ходимлари ҳисобланадилар ва уларнинг фаолияти арбитраж процессидаги оммавий субъектлар сифатида уларнинг қонунда белгиланган ваколатлари ҳажми билан шартланади¹.

Германия Федератив Республикаси қонунчилигида суд канцелярияси хизматчиси ва суд ижрочиси одил судловга кўмаклашувчи шахс тоифасига киритилган. Суд канцелярияси хизматчиси (der Urkundsbeamter) ўрта даражадаги мансабдор шахс ҳисобланиб, унинг вазифаларига суд мажлиси баённомасини юритиш, судга келиб тушадиган хат-ҳужжатларни қабул қилиш, турли хил ҳужжатлар, хусусан, ҳал қилув қарорлари, ҳукм ва бошқа процессуал қарорларни расмийлаштириш, кўчирмалар бериш ва нусхалар олиш киради. Унинг ваколатига шунингдек, регистр ва суд ҳужжатлари рўйхатини юритиш ҳам киради².

Одил судловни амалга оширишга кўмаклашувчи шахслар доирасининг алоҳида мустақил институт сифатида тўлиқ шакллантирилиши одил судловнинг самарали амалга оширилишини таъминлайди. Олимларнинг фикрича, одил судлов-

ни амалга оширишга кўмаклашувчи шахсларга қандайдир муҳим ҳуқуқ ва ваколатлар берилмаган. Уларнинг фуқаролик процессидаги ҳуқуқий мақоми биринчи навбатда, уларнинг ўзларига юклатилган процессуал мажбуриятларни бажаришлари билан белгиланади³. Шу ўринда таъкидлаш жоизки, мазкур шахсларни алоҳида тоифага ажратиш, уларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини белгилаш билан чегараланмасдан, ушбу институтнинг тўлақонли ва сама-

рали ишлаш механизмларини яратиш ва мустақамлаш лозим.

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, фуқаролик ишлари бўйича судларда иш кўрилишида одил судловни амалга оширишга кўмаклашувчи шахсларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини самарали таъминлашга доир ҳуқуқий нормаларни янада такомиллаштириш одил судловни самарали амалга оширишнинг ҳуқуқий воситаси бўлиб хизмат қилади.



REFERENCES

1. Vanyarxo A.V. Litsa, sodeystvuyushie osushestvleniyu pravosudiya,- uchastniki arbitrajnogo protsesssa Rossiyskoy Federatsii: avtoreferat dissertatsii: 12.00.15;
2. Grajdanskiy protsess zarubejnix stran: ucheb. Posobie/ pod red. d-ra yurid. nauk A.G.Davtyan. - M.: TK Velbi, Izd-vo Prospekt, 2008. - str. 50-51.
3. Yarkov V.V. Grajdanskiy protsess: uchebnik dlya vuzov. -M., Izdatelstvo Volters Kluver, 2006.